

Jag lärde mig färjresor den hårda vägen

TEXT: HILDING BACK

Jag föddes 1946 och växte upp i Komossa by i Oravais, en typisk österbottnisk gränsby till det finska Finland. Alla i byn (ca 150 invånare) pratade svenska. I grannbyn bakom skogen två kilometer bort var alla finskspråkiga. När jag växte upp i byn tyckte jag att det var helt normalt. Nu, med distans till livet, tycker jag att det känns ganska exotiskt med denna skarpa språkgräns – som är densamma idag. Till havet i väster är det tio kilometer.

När vi gick i sjunde klass fick även vi grabbar lära oss koka; vi tyckte att det var rätt så onödigt. Vi skulle bli jordbrukare och visste att då hade man en hustru som kokade mat. Jag växte upp med två yngre systrar och jag var helt inställd på att en dag överta jordbruket, som brukligt var. Så blev det inte.

MITT FÖRSTA betalda arbete, efter folkskolan i Komossa, var att på vintern med häst och släde köra ved från skogen. Det var rätt långt att köra så jag hann bara med två lass om dagen. På den tiden fanns det inga skogsbilvägar. När jag låg på lasset och studerade molnen hade jag ingen aning om att jag ett drygt halvår senare skulle flytta till Sverige, med mor, far och syskonen.

Pappa Unar som tillbringat många år i kriget gillade inte jordbrukandet. Det var inte heller meningen att han skulle bli bonde, det skulle hans yngre bror bli, men han stupade alldeles i slutet av kriget. Min blivande mor som hade växt upp på Pandrosbacken i Kimo brevväxlade med flera frontsoldater under kriget genom organisationen "Okänd soldat". Ett av breven råkade hamna hos min blivande far, som var hemma i grannbyn Komossa. Så kunde det gå till på 1940-talet.

NU HADE FAR sökt arbete i Eskilstuna där två av hans systrar bodde. Sommaren 1961 skötte mor Ingegärd, jag och systrarna Marianne och Doris jordbruket då far hade farit till Sverige. Jag lyckades få traktorkörkort som underårig, länsman tyckte nämligen att jag var kraftig för mina 15 år.

Men på hösten flyttade även vi till Sverige och det blev auktion på vårt lilla jordbruk. Vi hade då 16 ha odlad jord som arrenderades ut medan 7 mjölkkor, 2 kvigor, 5 kalvar, 1 häst, 2 grisar, 40 höns, mjölkmaskin och traktor såldes bort. Mor var förståndig nog att sända bort oss barn under auktionen. När jag sen gick in i det tysta fähuset med tomma bås med kornas namn skrivna ovanför insåg jag att flytten till Sverige inte var för att prova på, det var en resa utan återvändo. Och så

blev det för far och mig. Auktioner är fortfarande något som jag upplever negativt.

NÄR VI LÄMNADE FINLAND var det politiskt oroligt och det var mycket prat om den ryska noten som kommit. Vi åkte buss ner till Åbo den 16 november 1961 och tog sen s/s Bore från Åbo hamn till Stockholm. Jag minns att det var otäckt att se ner i det mörka, kalla vattnet när vi gick upp för lejdaren på fartyget utsida. Jag har efteråt antagit att jag mindes fel men fick alldeles nyligen höra att Bore igen finns i Åbo, som vandrarhem och restaurang, och fortfarande har lejdare på utsidan. Av båtresan minns jag inte mycket, och det förvånar mig, men det var väl så omvälvande för en tonårskille att lämna hembyn och kompisarna och den enda trygga värld man kände, att jag har förträngt dessa minnen.

Vi landsteg på Skeppsbron i Stockholm. Sen blev det tåg 120 km västerut till Eskilstuna där far hade ordnat en bostad i bottenvåningen till ett gammalt hus. Det kändes obehagligt när folk som gick förbi på trottoaren tittade in; snabbt ordnades rullgardiner och de drogs ner så fort lamporna tändes. Att byta till denna urbana miljö, från en bondgård på Dalabacken i Komossa, med fin utsikt över böljande fält och med skog och insjö i fonden, var inte alldeles lätt. Och våra storspovdrillar över de framsmältande åkrarna saknade jag länge.

EFTERSOM JAG VAR KLAR med folkskolan i Finland så gällde det att söka arbete. Far följde med mig till arbetsförmedlingen. Jag hade tänkt mig byggnadsarbete men inget sådant fanns. Däremot fanns industrijobb och jag fick arbete som montör på en låsfabrik. Den var belägen i gamla lokaler och flera svarvar drevs med remdrift i taket; nu efteråt uppskattar jag att jag hann få uppleva denna gamla typ av industri.

Far tyckte att jag skulle skaffa mig yrkesutbildning och några år senare började jag läsa till ingenjör på kvällstid. Det var ett klokt val.

ATT JAG KUNDE så bra svenska fick jag ofta komplimanger för. Jag försökte berätta för mina arbetskamrater om oss finlandssvenskar och började med Birger Jarl. Jag tyckte att jag närmade mig ämnet riktigt pedagogiskt, men när jag var klar med min utläggning kunde jag ändå få frågan: "Men hur kommer det sig att du kan så bra svenska?" – eller också sken åhöraren upp och konstaterade

att jag var en "svenskinne". Det var bara att konstatera att skillnaden mellan finlandssvenskar och finnar inte var så känd bland rikssvenskarna; så är det i stort ännu idag.

Visst kändes det konstigt att bli kallad finne, men jag tog det från den humoristiska sidan och skojade med att förut hade jag ju varit en svenskjäväl – nu var jag en finnjäväl.

I SLUTET av 1960-talet arbetade jag på en större industri i Eskilstuna och där fanns många jugoslaver. En kille tjtade ständigt med att han inte var jugoslav utan kroat, men det tog vi ingen hänsyn till. Kom man från Jugoslavien så var man jugoslav. Nu vet jag att det är stor skillnad på kroater och serber.

På den tiden fanns det inga kurser i svenska för invandrare. Det var bara att börja arbeta direkt, information och arbetsledning var på svenska, finska och jugoslaviska. Många bodde på så kallade ungarshotell och där var det ofta fester och hålligång. För många rikssvenskar hörde finnar och brännvin ihop och det berättades många historier om "Pekka och hans kompis". Den ena värre än den andre.

JAG ANPASSADE mig bra i Sverige. En bidragande orsak var att jag fortsatte med mitt friidrottande. I idrottsklubben var ungefär hälften från Finland, rätt många kom från södra Österbotten och speciellt från Närpes.

Efter två år i Eskilstuna trodde jag att jag lärt mig rikssvenska perfekt och pratade likadant som de andra ungdomarna. Men så hörde jag mig på en bandinspelning; inte pratade jag alls som de andra, det kändes lite pinsamt. Men nu, efter alla dessa år, har jag inget behov av att prata perfekt rikssvenska.

Ofta upptäckte jag språkliga och kulturella skillnader; ibland handlade det lika mycket om skillnaden mellan urbant och agrart. En arbetskamrat berättade att han hade en rätta i lägenheten och jag tänkte att det måste vara tufft med tanke på de rättor vi hade haft i ladugården på Dalabacken. De var stora. Men urbana rikssvenskar tycks inte skilja så noga på rättor och möss, "rättan" var förstås bara en husmus.

NÄR DET BLEV SEMESTERTID så skulle vi förstås hem till Österbotten. Vi hade ingen bil de två första åren utan åkte med fartyget T/S Ragne som

▲ Bore. © Håkan Eklund.

gick direkt från Stockholm via Sundsvall till Vasa. Det var en båtresor på 24 timmar utan hytt. Det var trångt ombord och att överhuvudtaget kunna sträcka ut sig på golvet var ingen självklarhet. Och många var berusade.

Det var få bilar med, de lyftes upp på däck med lyftkran. Under första hemresan kröp jag och en kompis in under en bil som var uppkörd på plankor för att sova, men ägaren körde bort oss. Under den resan var jag uppklädd i kostym och slips, men det var första och sista gången. Man kan säga att jag lärde mig båtresor den hårda vägen. Under den första semesteren upptäckte jag också att jag inte längre riktigt var en i gänget i Komossa. Det kom som en överraskning.

Vi emigranter nickar numera igenkännande till ordspråket: "Du återvänder inte, en annan person finner en annan plats".

NÄR MAN ÅKTE PÅ SEMESTER till Finland skulle man helst ha en bil och gärna en som var rätt stor. Dels var det praktiskt med bil och dels så var det ju ett bevis på att man lyckats i det nya landet. En populär bil var Taunus 17 M som var stor och hyfsat billig och kallades för "Finnmercedes".

Efter två somrar med T/S Ragne så köpte far och jag en rejält begagnad engelsk bil och åkte till Österbotten via Haparanda. Det var en bilresa på ungefär 1500 km, vi tältade och resan tog tre dygn. Men det fanns de som körde utan övernattningssemester. Semestern var i början bara tre veckor, så det var bråttom. Det var också mycket prat om de tunga Norrlandsbackarna, som kunde resultera i kokande bilkyllare.

För oss blev det bara en långresa runt Bottenviken med bil, tack och lov. Sen blev de så kallade bilfärjorna allmänna.

UNDER ÅRENS LOPP har jag rest över till Finland med många fartyg på många olika färjruttor: Norrtälje-Åbo, Stockholm-Åbo, Stockholm-Helsingfors, Kapellskär-Nådendal, Gävle-Kaskö, Sundsvall-Vasa, Umeå-Vasa och Skellefteå-Jakobstad. Om jag minns rätt så är det bara Skellefteå-Gamlakarleby som jag inte åkt. Idag är det lättare att välja, när alternativen är färre...

Ur resesynpunkt var rutten Gävle-Kaskö den bästa för mig, som trafikerades under åren 1982-84. Det var lagom lång bilresa från båda hamnarna. Mest har det blivit med Viking Line på rutten Ka-

Skärgård

pellskär-Nådendal och med Silja Line på Stockholm-Åbo.

Under 50 års tid har jag uppskattningsvis gjort ungefär 300 enkelresor med båt mellan Sverige och Finland, ett resande som bara fortsätter.

I BÖRJAN tyckte jag att det var högtidligt att byta land, men det har gått över. När kapten hälsade oss välkomna ombord så såg jag för min inre syn kapten stå med mikrofon i ena handen och den andra handen på rodret. Men när jag en gång gick förbi informationsdisken såg jag att de stoppade in en kassett i bandspelaren, och direkt började kapten prata, då undrade jag om kaptenen alls var med...

Under 1960-talet och 70-talet var det inte så vanligt med hytter utan natten tillbringades mer eller mindre sovande på alla möjliga ställen. Till saken hör att det var mer transport än nöjesresa och därför skulle det inte kosta på något extra. Vilstolarna och sofforna tog snabbt slut så det återstod att söka upp en sovplats på däck/golvet under bord eller trappor.

Visst var det hårt och kallt på golvet, så natten blev inte så lång, men det blev i alla fall lite vila. Och inte var det tyst heller. Speciellt minns jag en gång när en manskör söp till ordentligt och övade stämosång mitt i natten.

NÅGOT MÖRBULTAD var jag tidiga sommarmorgnar ute på däck och såg färjan passera genom den vackra skärgården med sina slipade berghällar, från Roslagen till Åboland. Det gav en nyfikenhet av att se mer av skärgården och det är en av orsakerna till att jag småningom började paddla kajak och det har blivit flera turer i Kapellskärs skärgård ända ut till fyrplatsen Söderarm. Också Ålands, Åbolands och Österbottens skärgårdsområden har studerats från kajak.

Ombord på en färja tycker man att det går rätt långsamt genom skärgården; när man sitter i en kajak är färjorna stora snabbgående monster. Färjornas svallvågor är farliga nära land men ute på öppet vatten är det behagligt gungande och är kajakerna i varsin vågdal ser man inte varandra.

Jag minns en augustinatt när vi tältade nära farleden och att jag vaknade av musik. När jag yrvaken tittade ut och såg att dansmusiken kom från ett stort ljussken som gled fram över vattnet, det var förstås Finlandsbåten.

MILITÄRTJÄNST gjorde jag i Dragsvik 1968 och fick runt nyår några dagars permission till Sverige. Problemet var att jag inte fick byta om till civila kläder på kompaniet och fick inte lämna landet i finsk uniform. Jag frågade kompanichefen hur jag skulle göra och fick det föga upplysande svaret att soldaten har väl en fältspade...

Det ordnade sig med klädbyte i en bil men det var kallt och jag hade ingen riktig vintermössa. Jag tog bort kokarden och använde finska arméns rejäla vintermössa; visst såg jag att mössan blev igenkänd på båten, men ingen sa något.

NÅGRA GÅNGER när jag kom från min årliga fjällvandring i Sverige och reste Sundsvall-Vasa, på väg till hembyn Komossa för att fortsätta semestern, så hade jag liggunderlag och sovsäck med mig och sov på däck. Den sista gången jag gjorde det minns jag speciellt bra. Det var en lugn och stilla kväll och jag sov på en bänk under ett litet tak bara några meter från relingen. Jag somnade med utsikt över ett stilla, soldränkt hav. Sen vaknade jag av att någonting lade sig över mig och det var mycket obehagligt. Speciellt innan jag lyckades få upp armarna och liksom kunde försvara mig. Det visade sig vara en asfull yngling som tydligen tyckte att min sovsäck såg mjuk ut att sova på; han mumlade något och vinglade vidare.

PÅ 1980-TALET blev det vanligare med hytt under överfarten till Finland. Visst var det skönt med en säng, även om det var tre andra i hytten. Genom att vänta så länge som möjligt med att gå ombord kunde man ibland bli ensam i hytten. Jag har alltid varit sent ute med att beställa biljetter så det blev ofta att sätta upp sig på kölistan när det gällde hyttplats. Speciellt minns jag den gången när jag var på kölistan men mitt namn ropades inte upp när de extra hytterna fördelades. Så det blev en lång natt med bara lite slumrande på det hårda golvet.

När jag körde av båten och lämnade biljetten till personalen upptäckte jag att jag även hade fått

hyttbiljett redan när jag åkte ombord. Då sade jag "ack så förargligt"...

Under årens lopp har jag delat hytt med rätt många och det har varit både helt vanliga och en del märkligare hyttkamrater. Jag har också konstaterat att snarkandet är universellt, några hyttkamrater har speciellt fastnat i minnet. En åboländsk pensionär sa att han var deprimerad för att både läkaren och dottern tjatade om att han måste sluta röka och dricka sprit. Han försvann och kom tillbaka och sa att han rökt och köpt en flaska sprit och undrade om jag inte ville dela; vad gör man inte för att hjälpa en deprimerad. Halva natten berättade han intressant om sina många år som sjöman och när vi skildes på morgonen var han betydligt piggare än när han kom.

EN GAMMAL FINSK man talade svenska med stark brytning och jag förstod snart att Huttinge var Huddinge. Jag tänkte att barnen har väl släpat honom till Sverige på ålderns höst, men det visade sig att han kommit till Stockholm redan på 1950-talet och bara arbetat med finskspråkiga så det hade inte blivit av att lära sig svenska ordentligt. När jag fick honom att berätta om kriget så blev han mer talför och svenskan blev bättre. När jag för fem år sen åkte över för att delta i en bussresa för att i fars fotspår besöka krigskådesplatser i Svir och i Fjärrkarelen, delade jag hytt med en äldre finsk man bosatt i Sverige. Han var på väg till rehabilitering av krigsveteraner i Nädendal. Jag var nyfiken på hans krigserfarenheter och han sa att han var krigstokig. Han var bara 15 år i slutet av kriget sommaren 1944 och för ung för att få åka till fronten men han fick sköta luftvärnskanonerna på Sveaborg som inte heller var helt ofarligt. Vid en bombträff klarade han sig medan hans kamrat dödades.

DEN MEST SPECIELLA hyttkamrat som jag haft under åren är en finskspråkig yngling som var transvestit. Eftersom jag inte kan finska kunde vi tyvärr inte prata med varandra. Från början var vi tre i hytten, men när den finska killen, efter att ha duschat, gick omkring naken i hytten, så försvann rikssvensken.

Jag hade ingen lust att försöka byta hytt utan ville bara sova. Jag tänkte att han säkert är ofarlig. När han demonstrativt och med blicken mot mig tog på sig en snäv kjol och höglackade skor i storlek 43 blev jag nyfiken och glömde bort att sova;

förstod att detta var första gången jag träffade en transvestit. Sen såg jag honom gå omkring på båten med långa manliga kliv och han blev verkligen uttittad. Innan vi lämnade hytten för att gå iland, bytte han kläder igen och blev en vanlig kille.

NÅGRA VÄRRE förseningar har jag inte varit med om. Den längsta var när en av Vasabåtarna fastnade i isen och måste få hjälp av isbrytare; när is-flak slår emot fören hörs det ordentligt och jag har varit med om två sådana resor.

På 1960-talet var det bio i fören på Skandia eller Nordia och med isen dunkandes mot skrovet såg jag Clint Eastwood i filmen "Den onde, den gode, den fule". Filmen var så intressant att jag glömde bort isdånet.

Under en av 1980-talets vargavintrar hade jag hytt längst fram och utåt och det var en mäktig konsert när isblocken slog emot väggen. Men jag tänkte att jag är ju ivrig långfärdsskridskoåkare som gillar is, sen somnade jag.

Kvällen efter stormen Gudrun (2005) åkte jag från Åbo och översvämningarna syntes i hamnen; tänkte att det kommer väl att gunga ordentligt på Ålands hav – men jag somnade och vet inte om det ens gungade.

FÄRJROUTEN MELLAN Vasa och Umeå har jag mest använt när jag gjort ett avbrott i semestern i Komossa, och haft en vandringsvecka i de svenska fjällen. Speciellt minns jag en tur på den gamla goda tiden före EU då spriten sponsrade resorna. Det var så många resande att jag fick inte plats, trots att jag bara hade en ryggsäck, utan hamnade på väntelistan till nästa båt. Men till slut fick vi på väntelistan följa med och man kan undra hur många det var på den resan för det var trångt.

Speciell var även turen 1988 med katamaranen Jet Cat och bara två timmars sjöresa mellan Vasa och Umeå. Det blåste och det hisnade i magen när katamaranen i hög fart studsade på vågorna. Tyvärr blev många sjösjuka och folkhumorn i Vasa döpte båten till "spybussen"; jag vill minnas att den bara trafikerade en sommar.

EU-medlemskapet medförde stora förändringar på Vasa-Umeå trafiken; det blev mycket dyra biljetter när skattefriheten försvann. När jag en gång landsteg i Vasa, efter EU-inträdet, med stor fjällryggsäck så blev jag stoppad i tullen. Det är ju med tullen som med hundar man vet inte riktigt om man

ska stirra frimodigt i ögonen eller låtsas att inte se. Tullaren ville bara veta vilken nationalitet jag hade. Nästa sommar när jag anlände till Vasa med stor ryggsäck så gick tullaren direkt fram och stoppade mig och frågade om nationalitet. Då förstod jag att de trodde att jag var en utländsk tågluffare.

DET ÄR NU 50 år sedan jag gjorde min första båtresa mellan Finland och Sverige. Jag fortsätter med dessa båtresor och känner mig sen länge tillbaka lika mycket hemma i mina två länder och samhällen. Men med ålderns rätt så unnar jag mig numera en egen hytt. Jag är fortfarande finländsk medborgare och jag försöker aktivt upprätthålla min ursprungliga Oravaisdialekt; dialekten är ju det enda språk jag kunnat ordentligt. Det är mitt modersmål och min ursprungsidentitet.

Mina två systrar flyttade genast tillbaka till Finland när de avslutat skolan i Sverige och var "giftasvuxna", min mor som aldrig trivdes i Sverige under de 25 år hon bodde där, lät bygga ett nytt fritidshus på gårdstunet på Dalabacken i Komossa och flyttade hem efter att far dött. Jag är den enda som blev kvar i Sverige, småningom med svensk familj, men som varje år tillbringat semestern i hembyn i Österbotten. Jag har sen många år tillbaka övertagit gården på Dalabacken och det blir mer tid där nu när jag är pensionär. Jag är en av många finlandssvenskar i försörjningsringen, med dubbel identitet. ♦

◀ Bore. © Håkan Eklund.

Artikelförfattaren

Hilding Back är pensionerad ingenjör och Komossabo – bosatt i Sverige. Aktiv långfärdsskridskoåkare, paddlare och fjällvandrare.

Adress: Torp, Lilletorp, SE-64293 FLEN, Sverige
(sommartid: 66820 KOMOSSA)

e-post: hilding.back@telia.com